

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יא, תש"כ

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

אותו מרדע, והמקרא קורא אותו דרבן ומלמד. למה נקרא מרדע? — שמורה דעה בפרה; למה נקרא שמו דרבן? — שדר בינה בפרה; ולמה נקרא מלמד? — שמלמד את הפרה לחרוש בתלם שלה" (במדבר רבה פי"ד). עגלה מלומדה היא אפוא עגלה, שהרגילו אותה ללכת בתלם בעזרת מלמד הבקר. זה היה עשוי מקל ארוך, שבקצהו האחד חרחור — כמין את קטן — ששימש לניקוי המחרשה, ובקצהו השני היה מסמר, הוא הדרבן, שבו כיוונו את הבהמה בתלם על ידי דקירות. בימינו הועבר המונח דרבן למכשיר המתכת שמרכיב הרכב על נעליו לזרוז בו את הסוס. בהשאלה מציין דרבן את פעולת הזירוז וההכוונה.

מנחם צבי קדרי

ביטויים מעולם הקבלה בלשוננו

"רזין דרזין"

קטע בספר הזוהר בפרשת יתרו נקרא בשם רזא דרזין (זוהר חלק ב', דף ע"א — עה ע"א, והמשכו בזוהר חדש, דף נו ע"ג — דף ס ע"א). עניינה של יחידה עצמאית זו הוא חכמת הפרצוף וחכמת היד, שספר הזוהר רואה בהן את סוד הסודות¹.

1. ראה את תיאור חלקי הזוהר ב"משנת הזוהר" ל' תשבי,

השם רזא דרזין מורכב מהמלה הארמית רז (= סוד), המצויה בארמית המקראית (דנ' ב, יח ועוד) ובשאר ניבים ארמיים, והידועה גם בעברית שלאחר המקרא (כגון בבן־סירא ה, יח: "לפני זר אל תעש רז"²; ובלשון חז"ל, שבת פח ע"א: "מי גילה לבני רז זה"³). מתפונת הצירוף שבדרך ההפלגה אף היא עפ"י הנוהג בלשון חכמים ובארמית כאחד, וחביבה היא במיוחד על מחבר ספר הזוהר⁴. ומן הראוי לתת את הדעת על הסמכת צורת הידוע שביחיד אל צורת הנפרד שברבים של אותו שם עצמו (= הסוד שבסודות), כדרך לשון הזוהר.

בדרך כניסתו של צירוף מלים זה לשימוש הלשון חלה בו הרחבת המשמעות: במקום שישמש ציון לאותם סודות מיוחדים של כירומאנטיה, נעשה לשם כללי למיני סודות מופלגים. גם בצורתו גבר היסוד הריתמי, וצירוף הקניין שבאמצעות ד (= של) הפך לשון נופל על לשון: רזין דרזין. נתקבל אפוא בשימוש החי עירוב שתי צורותיו השונות של הצירוף, המצויות בזוהר עצמו: מן רזא דרזין (שם עצם ראשון ביחיד מידוע, שני ברבים ובלתי מידוע, ומן רזין דרזיין (חלק ג' דף קכח ע"א — שם עצם ראשון ברבים ובלתי מידוע, שני אף הוא ברבים, אבל מידוע) נתהווה

2. מובא בבכ"יהודה, עמ' 6514 א.

3. ואין היא כנראה למלה המקראית שבפסוק הקשה:

"רזי לי רזי לי" (יש' כד, טז).

4. עי' בספרי "דקדוק הלשון הארמית של הזוהר", עמ' 107.

הצירוף רזין דרזין (שני השמות ברבים ואינם מיוחדים).
ופעמים נשמרה צורה אחרת של הצירוף, הקרובה ביותר
לעברית: רזי דרזין (שם), המזכירה במבנה את הצירופים סודי
סודות, קולי קולות.

בכל התמורות האלה שבמשמעות ושבצורה לא חדר
רזין דרזין אל הלשון העברית הכללית, אלא התגדר בספירה
הגבוהה של הלשון הספרותית ובלשון היונקת ממנה (בעיתונות
„בעלת הרמה“ ובמדע העוסק בתורת הסוד). גרם לכך כנראה,
שהמלה סוד המקבילה לרזו היא שמשמשת בלשון הכללית
להבעת המושג המכוון בשתיהן.

על דרך שימושיו של צירופנו בלשון זו נוכל לעמוד
ממבחר הדוגמאות הבאות מן הספרות: „יש בה הרבה
ערפל, רזין דרזין, מקום לדרשנים ולפרשנים“ (א' שטיינמן);
תמיד אתה רוצה לחדור ולהסיר את הלוט ולדעת אותה —
ותמיד היא מתעטפת רזין דרזין חדשים“ (ע' קרליבך, הודו,
עמ' 152) — כשמתלווה לצירוף לוואי שם-תואר, ועדות היא
להפיכתו ליסוד חי בלשון; „וכיוצא באלו מן הדברים שברזי
רזים ששקעו בתימהון ערפילים (ש' צמה, בחינות 4, עמ' 3)
— אגב מתן צורה עברית מלאה לצירוף. ובספרות המקצועית:
„דרושיו הפרטיים [של נתן מעזה] בגיימטריות וברזין דרזין
מיסוד קבלת האר"י אינם מוסיפים להבנתנו“ (ג' שלום,
שבתאי צבי, חלק א', עמ' 242).

בלשון העיתונות נמצא את הצירוף רק מעט; לדוגמה:
„ועם זאת [המשורר הוא] נציגו של גזע קדמון, מופלא,
שדרך חייו רזי דרזין וסודו נצח“ (ידיעות רמת גן מס' 65,

עמ' 6) — אגב ניסיון להימנע מן השגרה שבצירוף, ע"י בחירת הצורה שבה השם הראשון דומה לנסמך. אבל עשוי צירופנו לשמש גם תבלין לכתיבה בדרך האירוניה, כדין שאר הצירופים הנחשבים בעיני הכותב שגורים: "הוא... גם איננו אינטליגנטי במידה מספקת, כדי להביך כל מיני רזין דרוזין, תעלומות של פוליטיקה ופסיכולוגיה..." (מעריב, מיום 17.10.58). גם אם נשמע את הצירוף רזין דרוזין בדיבור, אין בכך סימן לכניסתו לשכבות הלשון הנמוכות; שכן מסתבר שבשיחה מרוממת בלבד — ב"שיחת חולין של תלמידי חכמים" — אפשר להיתקל בו⁵.

5. בסעודת מצווה שמעתי פונים בלשון מבודחת אל אדם ששמו רזן בהזמנה שישמיע את דבריו: "נשמע עכשיו רזין דרוזין" (במבטא אשכנזי).

עדו אבינרי

נמשך לפניו ולאחריו

(סיום)

נוכחנו לדעת, ש"הקידוש לפורים" יכול להיות לא רק עניין של שחוק, אלא גם דבר רציני לענות בו. לפיכך, ברצוננו לעמוד על תופעה זו ביצירתו של עמנואל הרומי "מחברות עמנואל", ולנתח את אחד מסממניו הסגנוניים שלא ציינוהו מהדיריו¹.

1. הקטע הבא לקוח מתוך מאמר גדול על מקורות תנ"כיים